

Μαθήματα βιώσιμης ανάπτυξης από τον κορωνοϊό

Η χώρα μας βρισκόταν ακόμα σε φάση ανάρρωσης από την οικονομική κρίση όταν τη χτύπησε ο κορωνοϊός. Παρά τον μικρό αριθμό θυμάτων και τη θετική αντιμετώπιση της κατάστασης από τους πολίτες, τα αυστηρά μέτρα που έλαβε η κυβέρνηση σε συνεργασία με τους ειδικούς επιδημιολόγους, επέφεραν σημαντικό πλήγμα στην οικονομική δραστηριότητα, η οποία πάγωσε σε μεγάλο βαθμό, όπως και στον υπόλοιπο κόσμο. Παροχές και δάνεια σε επιχειρήσεις και ιδιώτες μη προβλεπόμενα στον προϋπολογισμό και οι συνεχιζόμενοι αυστηροί περιορισμοί σε σημαντικούς για την Ελλάδα τομείς, όπως ο τουρισμός, σημαίνουν ότι η χώρα έχει μπει σε περίοδο ύφεσης με αύξηση ελλειμμάτων και δανεισμού. Τα παραπάνω δεν είναι θετικά σημάδια για την επίτευξη των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) του ΟΗΕ. Οι στόχοι αυτοί είναι σημαντικοί όχι τόσο γιατί θεσπίστηκαν ομόφωνα από όλες τις χώρες του κόσμου αλλά διότι προσδιορίζουν τα κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά

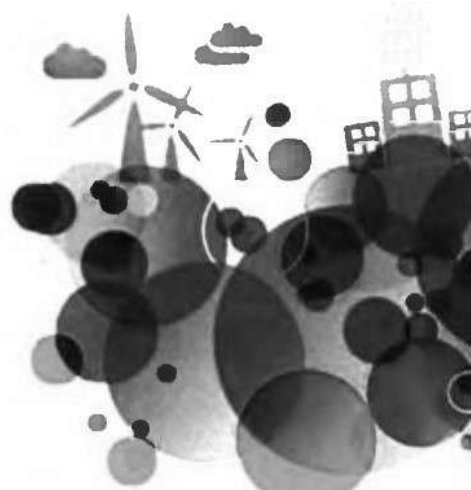
ΓΝΩΜΗ
ΤΩΝ **ΕΜΜΑΝΟΥΕΛΑΣ ΔΟΥΓΗ,**
ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΩΣΤΑΚΟΥ

Στην Ευρώπη η μετάβαση στη μετά τον κορωνοϊό εποχή ήδη συνδέεται με το Ευρωπαϊκό Πράσινο Σύμφωνο

στοιχεία που απαιτούνται για βιώσιμη ανάπτυξη και ευημερία. Προκαταρκτική έρευνα του Εργαστηρίου Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής του ΕΚΠΑ και του Ελληνικού Φόρουμ για τη Βιώσιμη Ανάλυση (ΕΛΦΟΒΑ), καθώς και διεθνείς μελέτες δείχνουν ότι η Ελλάδα προ κορωνοϊού ήταν στάσιμη στην πορεία επίτευξης των περισσότερων στόχων (π.χ. στην παιδεία, στην ισότητα των φύλων, στην καταπολέμηση των ανισοτήτων και στην κλιματική αλλαγή) ή έδειχνε μέτρια πρόοδο (π.χ. στην υγεία, στην απασχόληση, στις βιώσιμες πόλεις), με σταθερή πρόοδο μόνο στην καταπολέμηση της φτώχειας και την ενεργειακή μετάβαση. Όλα αυτά αναμένεται να έχουν χειροτερέψει αφότου ενέσκηψε ο κορωνοϊός.

Γενικά, πάντως, προ κορωνοϊού, η Ελλάδα παρέμενε σε περίοπτη θέση στη διεθνή κατάταξη με βάση τον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης του ΟΗΕ. Βάσει της τελευταίας έκδοσης του Νοεμβρίου 2019 είμαστε 32οι ανάμεσα σε συνολικά 189 χώρες. Η κατάταξη γίνεται με βάση κριτήρια όπως έτη σχολικής εκπαίδευσης και το προσδόκιμο ζωής, και όχι μόνο την οικονομική δραστηριότητα όπως είναι το ΑΕΠ. Παρά τις αντιξοότητες και τις αδυναμίες υπάρχει μία βάση πάνω στην οποία μπορούμε να χτίσουμε ένα καλύτερο μέλλον.

ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΝΔΗΜΙΑ; Σίγουρα θα πρέπει να προσέξουμε να μην αυξηθούν τα θύματα και να μην υπάρξει δεύτερο και ίσως χειρότερο κύμα μολύνσεων

και θανάτων το φθινόπωρο και μετά. Αλλά αυτό είναι το ιατρικό κομμάτι. Εκείνο που είναι σημαντικό για το μέλλον της χώρας και των ανθρώπων της είναι να διατηρήσουμε την έμφαση σε όσα πραγματικά μετρώνε για τη ζωή: την ανθεκτικότητα σε χτυπήματα από ασθένειες, φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές, την καλή ποιότητα ζωής που δεν ταυτίζεται ούτε καθορίζεται μόνο από ορισμένους οικονομικούς δείκτες. Αυτό δεν είναι ευκολόγιο ή γενική παρότρυνση κι αν πιάσει. Είναι αποσταγμένη εμπειρία από την ιστορία της χώρας και του κόσμου.

Στην Ευρώπη η μετάβαση στη μετά τον κορωνοϊό εποχή ήδη συνδέεται με το Ευρωπαϊκό Πράσινο Σύμφωνο, το οποίο προβλέπει αναζωογόνηση της οικονομίας και μείωση των ανισοτήτων μέσω της δράσης κατά της κλιματικής αλλαγής και την επέκταση της κυκλικής οικονομίας. Το Σύμφωνο αυτό μπορεί να αποτελέσει τον δοκίμο μας χάρτη, φυσικά προσαρμοσμένο στις ιδιαίτερες συνθήκες της χώρας μας.

Για παράδειγμα, είναι σημαντικό να δώσουμε έμφαση στην πρωτογενή παραγωγή στον αγροτοκτηνοτροφικό τομέα. Όχι σε μεγάλες μονάδες που φέρνουν προϊόντα από μέρη μακρινά αλλά σε ντόπιους μικρομεσαίους παραγωγούς, οι οποίοι θα πρέπει να ενισχυθούν ώστε η χώρα να μην πεινάσει και να μη στερηθεί ακόμη κι αν κοπούν οι εμπορικές οδοί για ένα διάστημα, από μια

νέα πανδημία, αναζωπύρωση της παλιάς, ή άλλη κρίση. Με την ίδια λογική, θα πρέπει να ενισχυθούν οι τοπικές βιοτεχνίες και μικροβιομηχανίες για την απαραίτητη επεξεργασία των πρωτογενών προϊόντων και την κατασκευή σχετικών εξαρτημάτων και γιατί όχι μηχανών παραγωγικής και οικιακής χρήσης. Μια τέτοια «επαναβιομηχανοποίηση» της χώρας, που θα ανακόπτει τη συστηματική αποβιομηχανοποίηση και εξωτερική εξάρτηση των τελευταίων δεκαετιών δεν σημαίνει αναγκαστικά εσωστρέφεια, αλλά μπορεί να οδηγήσει και σε εξαγωγές εφόσον εξασφαλισθεί πρώτα η κάλυψη των ντόπιων αναγκών.

ΑΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙ ΕΝΝΟΟΥΜΕ τα όσα διακηρύσσουμε περί απολιγνιτοποίησης και μηδενικού αποτυπώματος μέχρι το 2050, ας αφήσουμε τα μεγαλεπήβολα σχέδια εξόρυξης υδρογονανθράκων. Ας προωθήσουμε τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, με περίσκεψη βέβαια για το ποια πηγή ταιριάζει και πώς στο κάθε περιβάλλον και τοπίο, ανάλογα και με τις ανάγκες των τοπικών πληθυσμών. Ας δώσουμε έμφαση σε ενεργειακές κοινότητες δήμων και συνεταιρισμών που εξασφαλίζουν μεγαλύτερη αποδοτικότητα με τοπική παραγωγή και κατανάλωση, χωρίς απώλειες λόγω μεταφοράς της ενέργειας σε μεγάλες αποστάσεις και χωρίς εξάρτηση από μεγάλες εταιρίες, ιδιωτικές ή και κρατικές. Κι αν γίνει μαζική εγκατάσταση ανανεώσιμων πηγών, ας διαπραγματευτούμε ως χώρα με τους προμηθευτές για όσο το δυνατόν μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία και, ει δυνατόν, συνολική κατασκευή στην Ελλάδα.

Όσο για τις πραγματικά «βαριές βιομηχανίες» της χώρας, τον πολιτισμό και τον τουρισμό, ας βρούμε τα μοντέλα που επι-

τρέπουν λογικά κέρδη με λογικά μεγέθη, ώστε ούτε να υπάρχει κίνδυνος μετάδοσης του κορωνοϊού ή υπερβολικής μαζικότητας ούτε να χειροτερέψουν οι υπηρεσίες λόγω παρακμής και μη χρήσης. Μαζί βέβαια πάει και η παιδεία, η παιδεία ως προϊόν προς χρήση από άλλους, για παράδειγμα προσφέροντας περισσότερα αγγλόφωνα προγράμματα σπουδών, αλλά και για τους εαυτούς μας. Χρειάζεται να ξανασκεφτούμε τα σχολικά προγράμματα στη λογική του τι πράγματι χρειάζονται οι νέοι να ξέρουν για μια καλή προσωπική και επαγγελματική ζωή στο μέλλον. Για παράδειγμα να μαθαίνουν τους 17 ΣΒΑ, τα δικαιώματα αλλά και τις υποχρεώσεις τους, τις λαμπρές στιγμές της ιστορίας μας, όπως και τις σκοτεινές και τα λάθη μας. Να μαθαίνουν περισσότερα για τη χώρα, τη θέση της στην Ευρώπη και τον κόσμο, αλλά και τις δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξής της.

Τέλος, παρά τα οικονομικά προβλήματα, θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι κάθε Έλληνας πολίτης έχει τη απαραίτητα προς το ζην με αξιοπρέπεια ανεξάρτητα από την ηλικία, το καθεστώς απασχόλησης, τον πλούτο και την οικογενειακή κατάσταση. Αυξάνονται οι πρωτοβουλίες για εγγυημένο βασικό εισόδημα για όλους, κάτι που δεν διασφαλίζει μόνο την επιβίωση του κάθε πολίτη, αλλά και τη βασική κινητικότητα της οικονομίας με καταναλωτική δύναμη ευρέως μοιρασμένη και εγγυημένη. Η Ελλάδα θα πρέπει να προσχωρήσει στη σχετική πρωτοβουλία που πρόσφατα ανακοίνωσαν η Ισπανία, η Ιταλία και η Πορτογαλία για ένα ευρωπαϊκό σύστημα ελαχίστου εγγυημένου εισοδήματος.

Μια νέα ανάγνωση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης, όχι ως τυπική υποχρέωση συμμόρφωσης της χώρας αλλά ως ουσιαστική διεργασία, μπορεί να βοηθήσει στον σχεδιασμό και το χτίσιμο ενός καλύτερου μέλλοντος για την Ελλάδα και τους ανθρώπους της.

Η Εμμανουέλα Δούση είναι αναπληρώτρια καθηγήτρια διεθνών θεσμών στο ΕΚΠΑ, διευθύντρια του Εργαστηρίου Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής και ειδική σύμβουλος του ΕΛΙΑΜΕΠ. Ο Γιώργος Κωστάκος είναι εκτελεστικός διευθυντής του Foundation for Global Governance and Sustainability (FOGGS) με βάση τις Βρυξέλλες και συν-διευθυντής του Ελληνικού Φόρουμ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (ΕΛΦΟΒΑ), το οποίο είναι από κοινού πρωτοβουλία του FOGGS και του ΕΛΙΑΜΕΠ, έχει δε διατελέσει στέλεχος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

